

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ ŠIAULIŲ TARDYMO IZOLIATORIŲ

2021-02-23 Nr. 4D-2020/1-1421
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius 2020 m. lapkričio 4 d. gavo X (toliau vadinama – Pareiškėjas) skundą (toliau vadinama – Skundas), kuriame skundžiamasi dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau vadinama – Šiaulių TI, ŠTI) pareigūnų veiksmų (neveikimo), susijusių su specialiosiomis suimtųjų ir nuteistųjų teisėmis, t. y. su galimai nesudaroma galimybe bendrauti su advokatu bei artimaisiais.

2. Pareiškėjas Skunde rašo:

2.1. „[...] š. m. spalio 22–23 d. po 15 min. pokalbio su artimaisiais bandžiau prisiskambinti savo advokatui. Nors telefonijos sistema sakė, kad pasibaigus 15 min. limitui galiu skambinti į iš anksto užregistruotus advokatės Tel. Nr., tačiau surinkus advokato Nr., kurį buvau užregistravęs iš anksto, man skambinti sistema neleido. Paklausus pareigūnės, kodėl man neleidžiama skambinti savo gynėjui, buvo paaiškinta, kad suimtiesiems nebeleidžiama neribotai skambinti advokatams. [...] pareigūnė atsakinga už skambinimosi organizavimą paaiškino, kad Suėmimo vykdymo įstatyme nėra įrašyta punkto, kad suimtiesiems leidžiama neribotai skambinti gynėjui, o tik BVK tai yra numatyta, todėl ŠTI administracija nusprendė neribotai leisti skambinti gynėjams tik nuteistiesiems. [...]“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta);

2.2. „[...] dar viena problema, kurią ŠTI dirbtinai sudaro, tai naudojimasis internetine telefonija video skambučiais, kuriuos ŠTI organizuoja tik darbo dienomis ir tik iki 16 valandos, tai tuo metu kai mūsų artimieji dirba, mokosi, vaikai lanko užsiėmimus, būrelius. Aš ne kartą kreipiausi į ŠTI administraciją su prašymais pakeisti video skambučių laiką, kas yra ypač aktualu dabar, kai yra draudžiami ir ribojami pasimatymai su artimaisiais [...]. [...] ŠTI į mano prašymus atsako trumpai, toks direktoriaus įsakymas [...]“

3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo išnagrinėti jo Skundą.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2020 m. lapkričio 10 d. raštu Nr. 4D-2020/1-1421/3D-2937 kreipėsi į Šiaulių TI, prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes.

2020 m. lapkričio 27 d. Seimo kontrolierius gavo Šiaulių TI 2020 m. lapkričio 27 d. raštą Nr. 14-13290, kuriame nurodoma:

4.1. „[...] Šiaulių TI suimtieji, tame tarpe ir Pareiškėjas, turi galimybę neribotai bendrauti su advokatu, t. y. turi teisę paskambinti telefonu, rašyti ir gauti laiškus, susitikti su advokatu, advokatui

atvykus į įstaigą. [...]“;

4.2. „[...] Vadovaujantis Pataisos įstaigų ir tardymo izoliatoriaus vidaus tvarkos taisyklių (toliau – Taisyklės) 37 punktu pataisos įstaigos (tardymo izoliatoriaus) administracija sudaro sąlygas nuteistiesiems (suimtiesiems) skambinti telefonu. Skambinimui telefonu prilyginamas skambinimas internetine telefonija.

Taisyklių 39 punktas numato, kad suimtiesiems per dieną skambinti ir kalbėti telefonu leidžiama vieną kartą. Atsižvelgiant į sudarytas sąlygas paskambinti telefonu, skambinančiųjų skaičių, pataisos pareigūnų vykdomas funkcijas, suimtiesiems tardymo izoliatoriaus (pataisos įstaigos) administracija gali leisti skambinti ir kalbėti telefonu dažniau. [...]“;

4.3. „[...] Pažymima, kad SVĮ 14 straipsnio 1 dalis nustato, kad suimtieji turi teisę susitikti su savo gynėju. Susitikimų skaičius ir trukmė neribojami. [...]“;

4.4. „[...] Pareiškėjas turi teisę skambinti ir kalbėti telefonu kiekvieną dieną su giminaičiais ir kitais asmenimis, tame tarpe ir advokatui. Pažymima, kad teisės aktų nustatyta tvarka Pareiškėjas turi teisę siųsti giminaičiams ir kitiems asmenims ir gauti iš jų neribotą kiekį laiškų bei neribotai susitikti su savo gynėju. Taip pat pažymima, kad atsižvelgiant į Rekomendacijas vietoje pasimatymų Pareiškėjui gali būti suteikti vaizdo ar telefoniniai skambučiai.

Šiaulių TI administracija Pareiškėjo teisės skambinti ir kalbėti telefonu nevaržo, kadangi jis turi teisę skambinti ir kalbėti telefonu kiekvieną dieną nuo 8.00 val. iki 20.00 nepažeidžiant Šiaulių TI laikomų suimtųjų, nuteistųjų ir nuteistųjų areštu dienotvarkės, patvirtintos Šiaulių TI direktoriaus įsakymu, reikalavimų. [...]“;

4.5. „[...] Atkreiptinas dėmesys, kad galiojantys teisės aktai (reglamentuojantys suimtųjų teisinę padėtį) neįpareigoja Šiaulių TI administracijos suimtiesiems / nuteistiesiems, taip pat ir Pareiškėjui, suteikti galimybę skambinti ir kalbėti telefonu su gynėjais ilgiau kaip 15 min. Pabrėžtina, kad Bausmių vykdymo kodekso nuostatos taikomos nuteistiesiems, kuriems ribojamas leidžiamų skambučių skaičius (atsižvelgiant į priskyrimą grupei), priešingai nei suimtiesiems, kuriems leidžiama skambinti kiekvieną dieną. [...]“;

4.6. „[...] Naudojimasis interneto telefonija organizuojamas pirmadienį–ketvirtadienį nuo 8.00 val. iki 16.00 val., penktadieniais ir švenčių dienų išvakarėse nuo 8.00 val. iki 15.00 val. nepažeidžiant Šiaulių TI laikomų suimtųjų, nuteistųjų ir nuteistųjų areštu dienotvarkės, patvirtintos Šiaulių TI direktoriaus įsakymu, reikalavimų (tai reglamentuoja Šiaulių TI laikomų suimtųjų ir nuteistųjų skambinimo ir kalbėjimo telefonu bei naudojimosi interneto telefonija tvarkos aprašo 11 punktas). [...]“;

4.7. „[...] Pareiškėjas 2020-01-27 su prašymu reg. Nr. 72-536 buvo kreipęsis į Šiaulių TI administraciją dėl naudojimosi interneto telefonija. 2020-02-24 Pareiškėjui į pateiktą prašymą buvo atsakyta raštu reg. Nr. 17-255, taip pat Pareiškėjas kreipėsi 2020-10-19 su prašymu reg. Nr. 74-2694, 2020-10-22 su skundu reg. Nr. 73-2744, 2020-10-22 su prašymu reg. Nr. 73-2736 ir 2020-11-02 su prašymu reg. Nr. 73-2856, jam buvo atsakyta 2020-11-18 raštu reg. Nr. 17-1272.

X 2020 m. spalio 26 d. su prašymu reg. Nr. 73-2773 kreipėsi į Šiaulių TI administraciją dėl naudojimosi interneto telefonija. 2020-11-27 X buvo atsakyta raštu reg. Nr. 17-1369.

Šiaulių TI suimtiesiems, tarp jų ir Pareiškėjui, naudotis internetine telefonija yra numatyta tvarka, kurią reglamentuoja patvirtintas Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriaus 2020 m. sausio 10 d. įsakymu Nr. 1-7, Šiaulių TI laikomų suimtųjų ir nuteistųjų skambinimo ir kalbėjimo telefonu bei naudojimosi interneto telefonija tvarkos aprašu. [...]“

Skundo tyrimui reikšmingi teisės aktai

5. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau vadinama – Konstitucija):

31 *straipsnis* – „Asmeniui, kuris įtariamas padaręs nusikaltimą, ir kaltinamajam nuo jų sulaikymo arba pirmosios apklausos momento garantuojama teisė į gynybą, taip pat ir teisė turėti

advokatą.“

6. Ministrų Komiteto rekomendacijoje šalims narėms Nr. R (2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ nustatyta:

„24.1 Kaliniams turi būti leidžiama kiek galima dažniau susirašinėti bei bendrauti telefonu ar kitokiomis ryšio priemonėmis su giminėmis, kitais asmenimis ir įvairių organizacijų atstovais bei pasimatyti su šiais asmenimis. [...] 24.5. Kalėjimo valdžia turėtų padėti kaliniams palaikyti adekvačius kontaktus su išoriniu pasauliu ir suteikti jiems tinkama paramą šiems kontaktams palaikyti.“

7. Kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo prevencijos pakomitečio Kankinimo prevencijos pakomitečio rekomendacijose valstybėms narėms ir nacionaliniams prevencijos mechanizmams, susijusiose su koronaviruso sukelta pandemija (priimtos 2020 m. kovo 25 d.) (toliau vadinama – SPT), nustatyta:

„11) tais atvejais, kai laisvės apribojimo vietose esančių asmenų lankymas yra apribotas dėl su sveikata susijusių priežasčių, numatyti pakankamus alternatyvius metodus sulaikytiesiems palaikyti ryšius su šeimos nariais bei išoriniu pasauliu, pavyzdžiui, telefonu, internetu / el. paštu, vaizdo ryšiu ir kitomis tinkamomis elektroninėmis priemonėmis. Tokie ryšiai turėtų būti ne tik užtikrinami, bet ir raginama jais naudotis, jie turėtų būti dažni ir nemokami; [...] (neoficialus teksto vertimas).“

8. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau vadinama ir – BVK):

101 straipsnis. Nuteistųjų teisė gauti teisinę pagalbą – „1. Advokatų lankymasis pas nuteistuosius ir nuteistųjų skambinimas advokatams neribojamas. Susitikimai su advokatu ir skambinimas jam į pasimatymų ir skambinimo skaičių neįskaitomi. 2. Kiekvienas susitikimas su advokatu vyksta pataisos įstaigos administracijos nustatytu laiku ir negali tęstis ilgiau kaip aštuonias valandas. 3. Nuteistųjų susitikimų su advokatu tvarką nustato Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklės.“

9. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (toliau vadinama ir – VAI):

3 straipsnis. Viešojo administravimo principai – „Viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujasi šiais principais: [...] 2) objektyvumo. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs; [...] 4) nepiktnaudžiavimo valdžia. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektams draudžiama atlikti viešojo administravimo funkcijas neturint šio įstatymo nustatyta tvarka suteiktų viešojo administravimo įgaliojimų arba priimti administracinius sprendimus, siekiant kitų, negu įstatymų ar kitų norminių teisės aktų nustatyta, tikslų; [...] 13) išsamumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nurodydamas visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes ir konkrečias teisės aktų nuostatas, kuriomis rėmėsi vertindamas prašymo ar skundo turinį.“

10. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (toliau vadinama – SVĮ):

14 straipsnis. Suimtųjų teisė susitikti su gynėju – „1. Suimtasis turi teisę susitikti su savo gynėju. Susitikimų skaičius ir trukmė neribojami. 2. Suimtųjų susitikimų su savo gynėju metu turi būti užtikrinamas suimtojo ir jo gynėjo bendravimo konfidencialumas. 3. Suimtųjų susitikimų su savo gynėju tvarka nustatyta Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklėse“;

23 straipsnis. Suimtųjų teisė paskambinti telefonu – „1. Tardymo izoliatoriaus administracija suimtajam leidžia paskambinti telefonu, jeigu nėra gautas suimtojo ikiteisminiam tyrimui vadovaujančio ar jį atliekančio prokuroro arba teismo, kurio žinioje yra byla, rašytinis nurodymas neleisti suimtajam paskambinti telefonu. Duoti šį nurodymą galima tik siekiant užkirsti kelią

nusikalstamoms veikoms ar kitiems teisės pažeidimams, apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves arba kai suimtojo skambinimas galėtų pakenkti ikiteisminio tyrimo sėkmei. Jeigu ikiteisminiam tyrimui vadovaujantis ar jį atliekantis prokuroras arba teismas, kurio žinioje yra byla, nurodo neleisti suimtajam paskambinti telefonu, jam ir tardymo izoliatoriaus administracijai turi būti nurodoma šio draudimo trukmė, asmenys, kuriems neleidžiama paskambinti, ir kitos aplinkybės, dėl kurių draudimą būtina taikyti. Šioje dalyje nurodyti suimtųjų teisės paskambinti telefonu apribojimai netaikomi suimtųjų telefoniniams pokalbiams su savo gynėju. 2. Suimtųjų telefoninių pokalbių su savo gynėju metu turi būti užtikrinamas suimtojo ir jo gynėjo bendravimo konfidencialumas. 3. Suimtajam paskambinti telefonu leidžiama, jeigu jis tuo metu yra mokus arba naudojasi ryšio paslauga kalbėti telefonu kito abonento sąskaita. Skambinti ir kalbėti telefonu galima ne ilgiau kaip 15 minučių. Telefoninio pokalbio išlaidas, kai nesinaudojama ryšio paslauga kalbėti telefonu kito abonento sąskaita, apmoka pats suimtasis. 4. Šiame straipsnyje numatytos suimtųjų teisės paskambinti telefonu įgyvendinimo tvarka nustatyta Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklėse.“

11. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2020 m. sausio 21 d. įsakymo Nr. 1R-25 „Dėl Pataisos įstaigų ir tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“ (toliau vadinama – Taisyklės).

37 punktas – „Pataisos įstaigos (tardymo izoliatoriaus) administracija sudaro sąlygas nuteistiesiems (suimtiesiems) skambinti telefonu. Skambinimui telefonu prilyginamas skambinimas internetine telefonija“;

39 punktas – „Paprastai suimtiesiems per dieną skambinti ir kalbėti telefonu leidžiama vieną kartą. Atsižvelgdama į sudarytas sąlygas paskambinti telefonu, skambinančiųjų skaičių, pataisos pareigūnų vykdomas funkcijas, suimtiesiems tardymo izoliatoriaus (pataisos įstaigos) administracija gali leisti skambinti ir kalbėti telefonu dažniau. Nuteistieji, kuriems suteikta teisė papildomai paskambinti telefonu pagal Bausmių vykdymo kodekso 102 straipsnio 1 dalį ir 140 straipsnio 1 dalies 2 punktą, šią teisę gali įgyvendinti savo nuožiūra (prieš skambindami telefonu kitais Bausmių vykdymo kodekso nustatytais atvejais arba paskambinę, taip pat pasirinkdami kitą skambinimo telefonu laiką).“

12. Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriaus 2020 m. sausio 10 d. įsakymu Nr. 1-7 patvirtinto Šiaulių TI laikomų suimtųjų ir nuteistųjų skambinimo ir kalbėjimo telefonu bei naudojimosi interneto telefonija tvarkos aprašo (toliau vadinama – Aprašas):

10 punktas – „Suimtųjų ir nuteistųjų skambinimas ir kalbėjimas telefonu organizuojamas kiekvieną dieną nuo 8.00 val. iki 20.00 val. nepažeidžiant Šiaulių TI laikomų suimtųjų ir nuteistųjų areštu dienotvarkės, patvirtintos Šiaulių TI direktoriaus įsakymu, reikalavimų“;

11 punktas – „Naudojimasis interneto telefonija organizuojamas pirmadienį – ketvirtadienį nuo 8.00 val. iki 16.00 val., penktadieniais ir švenčių dienų išvakarėse nuo 8.00 val. iki 15.00 val. nepažeidžiant Šiaulių TI laikomų suimtųjų, nuteistųjų ir nuteistųjų areštu dienotvarkės, patvirtintos Šiaulių TI direktoriaus įsakymu, reikalavimų.“

Teismų praktika

13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau vadinama – Konstitucinis teismas) 2001 m. vasario 12 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 26 straipsnio 3 ir 4 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, priimtame byloje Nr. 15/99-34/99-42/2000, nurodyta:

13.1. „Pažymėtina, kad Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje nustatyta asmens teisė į gynybą, taip pat ir teisė turėti advokatą yra absoliuti, ji negali būti paneigta ar suvaržyta jokiais pagrindais ir jokiomis sąlygomis“;

13.2. „Iš Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje įtvirtintos teisės į gynybą, taip pat ir teisės turėti

advokatą kyla įstatymų leidėjo pareiga įstatymais sukonkretinti, kaip įgyvendinama ši asmens konstitucinė teisė. Nustatydamas šį teisinį reguliavimą įstatymų leidėjas yra saistomas Konstitucijos. Iš konstitucinės teisės į gynybą, taip pat teisės turėti advokatą kyla ir valstybės institucijų pareiga užtikrinti, kad galimybė įgyvendinti šias teises būtų reali.“

14. Konstitucinis Teismas 2015 m. gegužės 14 d. nutarime pateikė šią išvadą:

„Konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais. Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta formali visų asmenų lygybė, 2 dalyje įtvirtintas asmenų nediskriminavimo ir privilegijų neteikimo principas (Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad šio principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant. Nurodytas principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai. Kita vertus, konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Socialinio gyvenimo įvairovė gali lemti teisinio reguliavimo būdą ir turinį [...].“

15. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2014-04-09 aprobuotame Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas dėl bausmių vykdymo ir kardomojo suėmimo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų viešojo administravimo srityje, apibendrinime yra nurodęs:

15.1. „Šio teisinio reguliavimo kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad Pataisos namai ir Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, kaip viešojo administravimo subjektai, be minėtų specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje privalo laikytis viešojo administravimo srityje taikomų viešojo administravimo principų, pavyzdžiui: įstatymo viršenybės, reiškiančio, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia principus (Viešojo administravimo įstatymo 3 str. 1 p.) (2012 m. gruodžio 20 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A822-3206/2012). Laisvės atėmimo institucijų sprendimuose turi būti aiškiai nurodyti objektyviais duomenimis (faktais) ir teisės aktų normomis pagrįsti sprendimo motyvai, kurie, be kita ko, atitiktų Viešojo administravimo įstatymo 8 straipsnyje numatytus reikalavimus (2011 m. balandžio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A143-2876/2011).“

15.2. „73.1. Apžvelgiamoje srityje reikšmingu teisės šaltiniu yra Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios šeimos gyvenimo gerbimą, bei šio straipsnio turinį pildanti Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija. Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A858-889/2013 teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, sulaikymas savo prigimtimi yra privataus ir šeimos gyvenimo ribojimas. Kartu Europos Žmogaus Teisių Teismas pabrėžia, kad kalinčio asmens teisės į šeimos gerbimą būtina dalis yra tai, kad kalėjimo administracija padėtų palaikyti veiksmingą bendravimą su artimais šeimos nariais. Kita vertus, remiantis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, tam tikros kalinčių asmenų bendravimo su išoriniu pasauliu kontrolės priemonės gali būti taikomos ir savaime Europos žmogaus teisių konvencijai neprieštarauja (žr. 2013 m. balandžio 15 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A858-889/2013 ir jame nurodytą Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo *Messina prieš Italiją* (Nr. 2), pareiškimo Nr. 25498/94, 61 p. bei 2003 m. liepos 29 d. sprendimą byloje *Aliev prieš Ukrainą*, pareiškimo Nr. 41220/98).“

16. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau vadinama ir – LVAT) 2015 m. gegužės 15 d. nutartyje, priimtoje administracinėje byloje Nr. AS-816-438/2015, pateikta išvada:

„[...] teisėjų kolegija visų pirma pabrėžia, kad teisė naudotis advokato ar kito atstovo pagalba administraciniame procese pripažįstama vienu iš esminių elementų, padedančių užtikrinti teisę į teisminę gynybą. Profesionalus teisinis atstovavimas administracinėse bylose skirtas ne vien padėti šalims tinkamai išdėstyti ir teisiškai pagrįsti savo poziciją, bet ir veikia kaip sudedamoji teisingumo įgyvendinimo sistemos dalis.“

17. Europos Žmogaus Teisių Teismas 2013 m. liepos 9 d. byloje *Varnas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 42615/06) nurodė:

„Teismas dar kartą pažymi, kad Konvencijos 14 straipsnis saugo nuo nepagrįstai skirtingo asmenų, esančių panašioje padėtyje, vertinimo ar skirtingo elgesio su jais, jiems naudojantis Konvencijos numatytomis laisvėmis ir teisėmis. [...]

Tam, kad šis klausimas būtų nagrinėjamas pagal 14 straipsnį, turi būti skirtingai traktuojami asmenys, esantys analogiškoje arba palyginti panašioje padėtyje [...]. Reikalavimas įrodyti „analogišką padėtį“ nereiškia, kad lyginamos grupės turi būti identiškos. Tai, kad pareiškėjo [suimtas] padėtis nėra visiškai analogiška nuteistųjų padėčiai bei tai, kad įvairios grupės skiriasi pagal tai, koku tikslu atimta jų laisvė, netrukdo taikyti 14 straipsnio. Turi būti įrodyta, kad, atsižvelgiant į jo skundo esmę, pareiškėjas atsidūrė palyginti panašioje padėtyje kaip ir tie, su kuriais elgiamasi kitaip [...].“

Tyrimo išvados

18. Atsižvelgiant į Skunde nurodytas aplinkybes, tyrimo metu surinktą informaciją ir teisinį reglamentavimą, tyrimo išvados bus pateikiamos dėl kiekvienos iš šių dalių atskirai:

18.1. dėl Šiaulių TI pareigūnų veiksmų ribojant teisę skambinti gynėjui;

18.2. dėl Šiaulių TI pareigūnų veiksmų, nesudarant sąlygų bendrauti su artimaisiais internetine telefonija.

Dėl Šiaulių TI pareigūnų veiksmų ribojant teisę skambinti gynėjui

19. Skunde Pareiškėjas rašo, kad Šiaulių TI suimtiesiems, tarp jų, ir Pareiškėjui, neleidžiama, esant būtinybei, susisiekti su advokatais (plačiąja prasme – ribojama teisė į gynybą).

20. Konstitucijos 31 straipsnyje yra nustatyta, kad asmeniui, kuris įtariamas padaręs nusikaltimą, ir kaltinamajam nuo jų sulaikymo arba pirmosios apklausos momento garantuojama teisė į gynybą, taip pat ir teisė turėti advokatą.

Konstitucinis Teismas, atskleisdamas šio straipsnio turinį, savo jurisprudencijoje konstatavo, jog asmens teisė į gynybą ir turėti advokatą yra absoliuti ir suponuojanti įstatymų leidėjo pareigą užtikrinti, kad galimybė įgyvendinti šią teisę būtų reali (šios pažymos 13 punktas).

21. Skundo tyrimo metu Šiaulių TI administracija Seimo kontrolierių informavo, kad Pareiškėjas turi teisę skambinti ir kalbėti telefonu kiekvieną dieną su giminaičiais ir kitais asmenimis, taip pat ir su advokatu.

Šiaulių TI paaiškino, kad galiojantys teisės aktai (reglamentuojantys suimtųjų teisinę padėtį) neįpareigoja Šiaulių TI administracijos suimtiesiems, taip pat ir Pareiškėjui, suteikti galimybę skambinti gynėjams ir kalbėti su jais telefonu ilgiau kaip 15 minučių.

22. Suimtųjų bendravimo su advokatais tvarka yra įtvirtinta SVĮ ir Taisyklėse, t. y. suimtųjų teisė susitikti su savo gynėju, susitikimų skaičius ir trukmė neribojami. Tokia tvarka užtikrina suimtųjų nevaržomą bendravimą su advokatu susitikimų metu, vadinasi, ir teisę į gynybą.

Atkreiptinas dėmesys, kad, pagal šiuo metu galiojančią teisinį reglamentavimą, suimtieji

neturi sąlygų bendrauti su gynėjais telefonu nekliudomai, kaip jie tai gali daryti susitikimų metu, nes skambučiai advokatu yra įskaitomi į bendrąjį suimtojo skambučių kiekį ir skambučio trukmė yra 15 min. (SVĮ 23 straipsnis – šios pažymos 10 punktas; Taisyklių 39 punktas – šios pažymos 11 punktas).

Seimo kontrolieriaus nuomone, toks teisinis reglamentavimas galimai sudaro prielaidas nepagrįstai riboti nuteistųjų teisę į gynybą.

Taisyklių 39 punkte yra įtvirtinta, kad, atsižvelgdama į sudarytas sąlygas paskambinti telefonu, skambinančiųjų skaičių, pataisos pareigūnų vykdomas funkcijas, tardymo izoliatoriaus (pataisos įstaigos) administracija *galėtų leisti* suimtiesiems skambinti ir kalbėti telefonu dažniau.

Pažymėtina, kad teisę skambinti dažniau turi suteikti pataisos įstaigos administracija, t. y., suimtųjų teisės į advokatą (bendravimą su advokatu) tinkamas įgyvendinimas priklauso išimtinai nuo pareigūnų valios.

Manytina, kad tokiu atveju kyla realus pavojus, kad įstaigų pareigūnai galėtų piktnaudžiauti jiems suteikta diskrecija suteikti suimtajam teisę papildomai paskambinti / jos nesuteikti, suimtųjų teisę į gynybą paverčiant deklaratyvia ir neefektyvia; be to, keltinas klausimas, ar tokios pareigūnų diskrecijos egzistavimas neprieštaruoja asmens teisės į gynybą prigimčiai, nes, kaip minėta, teisė turėti advokatą yra absoliuti, ji negali būti paneigta ar suvaržyta jokiais pagrindais ir jokiais sąlygomis (šios pažymos 12 punktas).

23. BVK 101 straipsnyje yra nustatyta, kad advokatų lankymasis pas nuteistuosius ir nuteistųjų skambinimas advokatams neribojamas. Susitikimai su advokatu ir skambinimas jam į pasimatymų ir skambinimo skaičių neįskaičiuojami.

SVĮ 14 straipsnyje numatyta tik tai, kad suimtas turi teisę susitikti su savo gynėju. Susitikimų skaičius ir trukmė neribojami.

Taisyklėse numatyta, jog suimtiesiems per dieną skambinti ir kalbėti telefonu leidžiama vieną kartą 15 minučių.

24. Konstitucinis Teismas savo praktikoje yra konstatavęs, jog Konstitucijos 29 straipsnio normose įtvirtintas visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtinę teisę būti traktuojamam vienodai su kitais.

Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta formali visų asmenų lygybė. Konstitucinis Teismas pažymi, kad vienodas situacijas teisiškai reikia vertinti vienodai, ir draudžia iš esmės tokias pat situacijas vertinti skirtingai.

Asmenų lygybės principo turinį Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau vadinama – Konvencija) kontekste yra aptaręs ir Europos Žmogaus Teisių Teismas. Šis teismas savo praktikoje pažymi, kad Konvencija saugo nuo nepagrįstai skirtingo asmenų, esančių panašioje padėtyje, vertinimo ar skirtingo elgesio, jiems naudojantis joje numatytais laisvėmis ir teisėmis. Tam, kad būtų nagrinėjamas galimas asmenų lygybės principo pažeidimas, turi būti skirtingai traktuojami asmenys, esantys analogiškoje arba palyginti panašioje padėtyje, bei turi būti įrodyta, kad, atsižvelgiant į asmens skundo esmę, jis atsidūrė palyginti panašioje padėtyje kaip ir tie, su kuriais elgiamasi kitaip.

Apibendrinant pirmiau išdėstytą Konstitucinio Teismo, Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, konstatuotina, kad asmenų lygybės principo pažeidimas yra tai, jog asmenys, kurie iš esmės yra tokioje pačioje situacijoje, traktuojami skirtingai.

25. Nuteistojo ir suimtojo teisinė padėtis nėra visiškai vienoda, t. y. suimtas – tik įtariamas padaręs nusikalstamą veiką, o nuteistas – pripažintas kaltu įsiteisėjusiu apkaltinamuoju teismo nuosprendžiu. Tačiau laikymo sąlygų prasme šių kategorijų asmenų padėtis yra labai panaši: jų judėjimo laisvė, galimybės palaikyti socialinius ryšius yra apribotos, jie turi paklusti specialioms taisyklėms, kurios taikomos jų laikymo vietoje, o už šio režimo pažeidimą valstybė taiko specialias

nuobaudas, t. y. jie yra visiškoje valstybės žinioje.

Skundo tyrimo metu nagrinėjamas atvejis yra susijęs su teise į gynybą ir turėti advokatą, kuri yra absoliuti ir suponuojanti įstatymų leidėjo pareigą užtikrinti, kad galimybė įgyvendinti šią teisę būtų reali. Ši teisė yra vienodai reikšminga visiems laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims, t. y. tiek suimtiesiems, tiek nuteistiesiems.

Dėl šios priežasties nėra pagrindo teigti, kad suimtojo ir nuteistojo statusų skirtumai gali lemti poreikį jiems nustatyti skirtingas galimybes bendrauti su advokatu.

26. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad skundo dalis dėl galimai nepagrįstai suvaržomos suimtųjų teisės į gynybą – ribojant galimybę skambinti advokatu – **pripažintina pagrįsta.**

Dėl šios priežasties Teisingumo ministerijai rekomenduotina apsvarstyti galimybę inicijuoti galiojančio teisinio reglamentavimo pakeitimus taip, kad nebūtų ribojama suimtųjų teisė skambinti advokatu (plačiau prasme – teisė į gynybą), kuri negali būti suvaržyta jokiais pagrindais ir jokiais sąlygomis.

Dėl Šiaulių TI pareigūnų veiksmų, nesudarant sąlygų bendrauti su artimaisiais internetine telefonija

27. Skunde Pareiškėjas nurodo, kad Šiaulių TI internetine telefonija leidžia naudotis tik darbo dienomis iki 16 val., tai yra, tuo laiku, kai artimieji dirba arba mokosi. Pareiškėjas ne kartą kreipėsi į Šiaulių TI administraciją su prašymu leisti pasinaudoti internetine telefonija kitu laiku, tačiau atsakoma, jog tokia tvarka numatyta Šiaulių TI direktoriaus įsakymu patvirtintame Apraše, ir nesigilinama į pačią problemą.

28. Taisyklių 37 punktą numato, kad skambinimui telefonu prilyginamas skambinimas internetine telefonija. Šiaulių TI Aprašo 10 punkte numatyta, kad suimtieji skambinti telefonu gali kiekvieną dieną nuo 8.00 val. iki 20.00 val. nepažeidžiant Šiaulių TI laikomų suimtųjų ir nuteistųjų areštu dienotvarkės, o naudojimasis internetu telefonija organizuojamas pirmadienį–ketvirtadienį nuo 8.00 val. iki 16.00 val., penktadieniais ir švenčių dienų išvakarėse – nuo 8.00 val. iki 15.00 val.

29. Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Pareiškėjas 2020-01-27 su prašymu (reg. Nr. 72-536) buvo kreipęsis į Šiaulių TI dėl vaizdo skambučio suteikimo vėlesniu nei Apraše numatytu laiku, Prie prašymo Pareiškėjas pateikė savo situotinės darbo grafiką bei dukrų lankomų būrelių grafikus. Pareiškėjui į pateiktą prašymą buvo atsakyta 2020-02-24 raštu (reg. Nr. 17-255), kuriame rašoma, jog vaizdo skambučiai suteikiami tik Apraše nurodytu laiku.

Pareiškėjas 2020 m. spalio 26 d. vėl su prašymu (reg. Nr. 73-2773) kreipėsi į Šiaulių TI administraciją dėl galimybės vėlesniu laiku skambinti internetu telefonija savo artimiesiems, motyvuodamas, tuo, kad artimieji darbo dienomis dažniausia dirba arba lanko mokyklas ir neturi galimybių nustatytu laiku skambinti internetu telefonija. Šiaulių TI 2020-11-27 Pareiškėjui atsakė raštu (reg. Nr. 17-1369), paaiškindamas, kad Šiaulių TI suimtiesiems, tarp jų ir Pareiškėjui, yra nustatyta naudojimosi internetine telefonija tvarka, kurią reglamentuoja Aprašas.

30. Ministrų Komiteto rekomendacijoje „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ numatyta, kad kaliniams turi būti leidžiama kiek galima dažniau bendrauti telefonu ar kitokiomis ryšio priemonėmis su giminėmis, kitais asmenimis bei pasimatyti su šiais asmenimis. Jei reikia, bendravimas ir pasimatymai gali būti apribojami ir stebimi atliekant nusikaltimų tyrimus, tinkamai tvarkai, saugumui ir apsaugai palaikyti, dėl nusikaltimų prevencijos ir dėl nusikaltimų aukų apsaugos, bet tokie apribojimai, tarp jų ir teismo skirti tam tikri apribojimai, nepaisant to, turėtų leisti minimalius priimtinus kontaktus.

Kalėjimo valdžia turėtų padėti kaliniams palaikyti adekvačius kontaktus su išoriniu pasauliu ir suteikti jiems tinkamą paramą šiems kontaktams palaikyti.

Pažymėtina, kad tarptautinėje jurisprudencijoje nuolat akcentuojama, jog dėl laisvės praradimo neturėtų būti prarandami ryšiai su išoriniu pasauliu. Priešingai, visi kaliniai turi teisę į tokį kontaktą, o kalėjimo administracija turėtų stengtis sudaryti tokias sąlygas, kad jie galėtų kuo geriau tokius ryšius išlaikyti. Ryšys su išoriniu pasauliu yra gyvybiškai svarbus norint neutralizuoti galimą žalingą įkalinimo poveikį.

SPT, reaguodamas į visą pasaulį apimančią koronaviruso sukeltą pandemiją, 2020 m. kovo 25 d. pateikė rekomendacijas, kaip turėtų elgtis institucijos ir kokių veiksmų imtis, kad būtų kuo mažiau suvaržomos žmonių teisės. SPT, atsižvelgdamas į laisvės atėmimo ir kitose sulaikymo vietose padidėjusią užkrėtimo koronavirusu riziką, laisvės atėmimo vietų administracijoms rekomendavo, tais atvejais, kai laisvės apribojimo vietose esančių asmenų lankymas yra apribotas dėl su sveikata susijusių priežasčių, *numatyti pakankamus alternatyvius metodus sulaikytiesiems palaikyti ryšius su šeimos nariais bei išoriniu pasauliu*, pavyzdžiui, telefonu, internetu / el. paštu, vaizdo ryšiu ir kitomis tinkamomis elektroninėmis priemonėmis. *Tokie ryšiai turėtų būti ne tik užtikrinami, bet ir raginama jais naudotis, jie turėtų būti dažni ir nemokami.*

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nuosekliai savo praktikoje akcentuoja, kad sprendimus dėl teisės pasimatyti su artimaisiais priimančias laisvės atėmimo įstaigų pareigūnai yra saistomi ne tik bausmių vykdymo arba suėmimo vykdymo tvarką įtvirtinančių įstatymų, bet ir kitų įstatymų, *inter alia*, Europos žmogaus teisių konvencijos bei Viešojo administravimo įstatymo nuostatų. Vienoje iš bylų LVAT teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad, pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, sulaikymas savo prigimtimi yra privataus ir šeimos gyvenimo ribojimas. Kartu Europos Žmogaus Teisių Teismas pabrėžia, kad kalinio asmens teisės į šeimos gerbimą būtinoji dalis yra tai, kad *kalėjimo administracija padėtų palaikyti veiksmingą bendravimą su artimais šeimos nariais.*

Atsižvelgiant į tai, Seimo kontrolieriui pagrįstai kyla abejonių, dėl Šiaulių TI Apraše įtvirtintos naudojimosi interneto telefonija organizavimo tvarkos, t. y. pirmadienį–ketvirtadienį nuo 8.00 val. iki 16.00 val., penktadieniais ir švenčių dienų išvakarėse – nuo 8.00 val. iki 15.00 val. Seimo kontrolieriui kyla abejonių dėl šių aplinkybių: jei (pagal Taisyklių 37 punktą) skambinimui telefonu prilyginamas skambinimas internetine telefonija, tai kodėl Apraše numatytas laikas skambinimui telefonu ir skambinimui internetine telefonija skiriasi; kodėl Apraše numatytas trumpesnis skambinimo internetine telefonija laikas nei skambinimo telefonu?

Seimo kontrolieriaus nuomone, Apraše nustatytas laikas naudotis internetine telefonija yra patogus tik Šiaulių TI dirbantiems pareigūnams, bet ne suimtiesiems / nuteistiesiems. Seimo kontrolieriaus vertinimu, Šiaulių TI turėtų stengtis padėti suimtiesiems / nuteistiesiems palaikyti kuo veiksmingesnį ir glaudesnį ryšį su artimaisiais, sudaryti palankesnes sąlygas kuo dažniau ir kuo patogesniu laiku bendrauti su artimaisiais, taip pat ir internetinės telefonijos priemone.

31. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad skundo dalis dėl galimai nepagrįstai ribojamos suimtųjų teisės vėlesniu laiku naudotis internetine telefonija **pripažintina pagrįsta.**

Dėl šios priežasties rekomenduojama Šiaulių TI direktoriui pakeisti Aprašo nuostatas ir imtis priemonių, kad suimtieji / nuteistieji galėtų palaikyti kuo veiksmingesnį ir glaudesnį ryšį su artimaisiais, sudaryti palankesnes sąlygas patogesniu laiku bendrauti su artimaisiais, be kitų, ir internetinės telefonijos priemone.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAI

32. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio

1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius nusprendžia: X Skundą dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmų (neveikimo), ribojant teisę skambinti gynėjui (teisę į gynybą), pripažinti pagrįstu.

33. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius nusprendžia: X Skundą dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmų (neveikimo), sudarant netinkamas sąlygas bendrauti su artimaisiais internetinės telefonijos priemone pripažinti pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

34. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 8 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius Lietuvos Respublikos teisingumo ministrei rekomenduoja:

apsvarstyti galimybę inicijuoti galiojančio teisinio reglamentavimo pakeitimus taip, kad nebūtų ribojama suimtųjų teisė skambinti advokatui, kuri negali būti suvaržyta jokiais pagrindais ir jokiais sąlygomis.

35. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 17 punktais, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriui rekomenduoja:

pakeiti Aprašo nuostatas ir imtis priemonių, kad suimtieji / nuteistieji galėtų palaikyti kuo veiksmingesnį ir glaudesnį ryšį su artimaisiais, sudaryti palankesnes sąlygas patogesniu laiku bendrauti su artimaisiais, be kitų, ir internetinės telefonijos priemone.

36. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas